

שו"ת אבני נזר חלק יו"ד סימן תנד הלכות ישיבת ארץ ישראל.

שאלה. בדבר אשר מקרוב נתרבו קוני אדמה בא"י אשר במשך איזה שנים יוכלו להתפרנס ממנה כשר הדבר למיעבד הכי ומחויבין אנו לעשות כן. או לא:

א) תשובה. הנה בדין ישיבת א"י בזמן הזה אם היא מצוה כבר האריכו בזה ראשונים ואחרונים והעלו שהיא מצוה. וכן הדין דמשנה כתובות (ק"י ע"ב) דהכל מעלין ואין הכל מוציאין גם בזה"ז הדין כן. ואם כי דעת מהר"ם הובא ברא"ש וטור סי' ע"ה אין האשה יכולה לכופ את הבעל לעלות. והב"ש סוף סי' ע"ה הביא דיעה זו לפסק הלכה. מ"מ ע"כ איכא קצת מצוה גם בזמנה"ז שהרי האיש יכול לכופ אשתו גם בזמנה"ז ואפי' מנוה היפה לנוה הרעה. ואלם [לכאורה] דעת הב"ש שהביא דעת מהר"ם יחידאה היא שהרי בש"ע יו"ד סוף סימן רס"ז דגם בזה"ז העבד כנעני יכול לכופ את רבו. ונראין הדברים שהאשה יכולה לכופ בעלה [לכאורה] מקו"ח שיד האדון על עבדו עשר ידות ממה שהבעל שליט על אשתו. והט"ז והש"ך שתקו ולא הביאו חולק בזה מכלל דלא ס"ל כהב"ש:

ב) והנה הרמב"ן בס' המצוות במצוה ד' [אשר לפי דעתו שכח הרמב"ם מלחושבן] חשב מ"ע לרשת הארץ ולשבת בה והאריך בדבר ובסוף דבריו הביא רא"י שנוהג גם בזה"ז מהא דאיתא בספרי פ' ראה מעשה בר' יהודה בן בתירא ור' מתיא בן חרש ור' חנינא בן אחי ר' יהושע ור' יונתן [ברמב"ן גורס ר' נתן] שהי' יוצאין ח"ל והגיעו לפלטיא [הגירסא לפנינו לפלטים מקום בחו"ל] וזכרו את א"י וזקפו את עיניהם זלגו דמעותיהן וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתה וישבת בה ושמרת לעשות [הגירסא שלפנינו וחזר ובאו למקומם] ואמר ישיבת א"י שקולה ככל המצוות. עכ"ל הרמב"ן ובהספרי שלפנינו עוד שם מעשה בר אליעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר שהי' הולכים בנציבין אצל ר' יהודה בן בתירא ללמוד הימנו תורה והגיעו לציידן וזכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשת אותם וישבת בארצם חזרו ובאו להם למקומם אמרו ישיבת א"י שקולה כנגד כל המצוות שבתורה:

ג) והמגלת אסתר כתב שטעם הרמב"ם שלא מנאה משום שאינה נוהגת בזמן הגלות. והא דספרי כתב ליישב שבכו מפני שלא הי' יכולין לקיים המצוה בזמן הגלות. והנה הדבר ברור שבעל מגלת אסתר לא ראה הספרי בעצמו רק מה שהביא הרמב"ן כי בספרי פ' ראה המעשה הזאת ושם מפורש בזה"ל וחזרו ובאו למקומם אמרו ישיבת א"י שקולה ככל המצוות. ועוד שם בספרי שהלכו ח"ל ללמוד תורה בנציבים אצל ריב"ב וכשזכרו א"י חזרו. ומסיים כדלעיל. הנה שהמצוה בזה"ז. וע"כ חזרו אפי' מת"ת לקיים ישיבת א"י

ששקולה ככל המצוות :

ד) ומ"ש שם עוד בעל מגלת אסתר דברי התוס' גבי הוא אומר לעלות דאין מצוה בזה"ז. ליתא דזה משום סכנת דרכים כמבואר בדבריהם. וגם הר"ר חיים שכתבו התוס' בשמו לא כתב רק משום דאין אנו יכולין ליזהר הא אם יכולין ליזהר מצוה ומצוה. וגוף דברי התוס' בשם הר"ר"ח כתב המהרי"ט שתלמיד טועה כתבו ואינם דברי מהר"ר"ח כלל. והנה נעלם ג"כ מבעל מגלת אסתר דברי הרמב"ם בה' עבדים שגם בזה"ז כופה העבד את רבו לעלות. וגוף דבריו שאמר שמה שלא מנה הרמב"ם ישיבת א"י משום שאינה נוהגת בזה"ז ולא הוה מצוה נוהגת לדורות. אינו כלום. דא"כ למה מנה תרומות ומעשרות וחלה שאינן נוהגין בזה"ז. ואפי' בימי עזרא לא נהגו מה"ת לדעת הרמב"ם. והדבר פשוט שמצוה שנוהגת לימות המשיח חשיב נוהגת לדורות :

ה) ואמנם טעם הרמב"ם נ"ל דהנה במצוה ל"ג כתב הרמב"ן שלדעתו ימנה עשיית ארון וכפורת מצוה בפ"ע והמגלת אסתר כתב מפני שארון נגזז ולעתיד לבוא יתגלה ולעולם לא יצטרך לעשות אחר. ואין דבריו נכונים בעיני שהרי הרמב"ם מנה מצות החרם תחרימם דז' אומות ול"ת דלא תחי' כל נשמה. וכתב דאף שכבר אבד זכרם חשיב נוהגת לדורות משום שאלו הי' בעולם היינו מצווין להחרימם. וכ"ש שמטעם זה ימנה עשיית ארון וכפורת משום שאלו הי' נאבד היינו מצווין לעשות אחר :

ו) אך התירוץ הנכון מ"ש בס' מעיין החכמה ס"י ע"ד משום שעיקר תכלית ביהמ"ק לצורך ארון וכפורת כדכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. וכבר אמרו מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים. ולסבת זה ארון תשעה וכפורת טפח וכתוב ונועדתי לך וגו'. ועוד הביא פסוקים מדברי קבלה המורים שתכלית ביהמ"ק לצורך ארון וכפורת ע"כ אין למנותם לשתי מצוות. ומנה ביהמ"ק שהיא מצוה לעצמה והוא לצורך ארון וכפורת ע"ש דבריו כי נעמו. וזה עצמו נ"ל הטעם בענין ישיבת א"י דמצוות החרם תחרימם היא כדי שאנחנו נשב בארץ שהרי יהושע שלח פרגמטוטין מי שרוצה לפנות יפנה הגרגשי עמד ופנה ולא עשה לו כלום ע"כ לא נמנה החרם תחרימם וישיבת א"י לשתים. ומנה רק מצוות החרם תחרימם. והרמב"ן לטעמי שמנה עשיית ארון וכפורת [הגם שבמנין ששכח הרמב"ם לא מנה. היינו דלא ברירא לי' אולי הוא בכלל משכן] ע"כ מנה גם ישיבת א"י וזה פשוט :

ז) העולה מזה שאין סמך כלל מהרמב"ם לומר שאינו נוהג בזה"ז והדבר ברור שנוהג בזה"ז [ומה שהקשה המגלת אסתר דא"כ למה העולה מבלל לא"י עובר בעשה מדכתיב בבלה יובאו ושמה יהי וגו' הלא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. נ"ל ליישב לפמ"ש בתש"ו מהרשב"ש דהמצוה היא הישיבה והעלי' הוא רק הכנה אל המצוה. והנשבע שלא יעלה לא"י לא חשיב

נשבע לבטל את המצוה ע"ש. וע"כ כשהנביא אמר שלא יעלה מבבל אין זה נגד מצוות התורה כי אין העלי' מצוה כלל וחל האיסור שלא לעלות]:

ח) אולם הדבר המספק עלינו אם היא חובה אפי' בזה"ז הוא משום דא"כ ח"ו עוברין כל ישראל במ"ע גדולה כזאת השקולה כנגד כל המצוות האומנם כי בדברי התה"ד ס"י פ"ח יתיישב זה מ"ש מהמוסרים הנמצאים שמה וגם מרשעת הישמעאלים וגם מדוחק המזונות. אך זה כמה זמנים אשר אין שם מוסרים והמלכות משגחת ואימת מלכות על הישמעאלים. ולא נשאר רק טעם המזונות הקשים. אולם יש גדולי עולם שבלי ספק גם שם הי' ישראל מפרנסים אותם ואם כדי שלא יצטרכו לבריות כמ"ש המעיל צדקה. יש כמה שאפי' בהיותם בח"ל יצטרכו למתנות בני"א. וגם בגוף הדבר לא ידעתי אם במצוה תמידית השקולה כנגד כל המצוות נאמר כדי שלא יצטרך לבריות יעבור עלי'. וגם סכנת דרכים אינה בזה"ז. והכוזרי מאמר ב' ס"י כ"ג הקשה לו מלך כוזר למה אין עולין לא"י עי"ש. והודה לו החבר ואמר לו הובשתי מלך כוזר ע"ש. עכ"ז חלילה לנו לעשות גדולי ישראל טועין או מזידין ח"ו:

ט) והנ"ל בישוב זה דהנה בכתובות (ק"י ע"ב) שם בסוגיא הכל מעלין לאתויי מאי לאתויי עבדים פרש"י עבד עברי ילך העבד אחריו בע"כ. והר"ן בשם ראב"ד סתם עבדים היינו עבד כנעני ומפרש שעבד כנעני יכול לכופ את רבו להעלותו עמו וכתב עליו הר"ן ולא נהירא דהא אין הכל מוציאין לאתויי עבד שברח מח"ל לארץ שאין מוציאין אותו. ואם איתא דהכל מעלין מרבה עבד כנעני אין הכל מוציאין ל"ל ע"ש. ונראה ליישב בפשיטות דס"ל כשיטת ר"ת והרמב"ם דעבד שברח לא"י אין בידו למוכרו לאחרים בא"י או אם עולה עמו אינו יכול להחזיקו בעבד. והא דאמר זיל זבניי היינו לעצמו ויכתוב לו העבד שטר על דמיו וזה רבותא גדולה. דאלו מהכל מעלין לא שמעינן שלא יהי' רשאי להחזיקו בעבד בא"י. ונראה דהר"ן אזיל לשיטתו בגיטין דעבד שברח נמי יכול למוכרו לא"י או לשעבד בו הוא עצמו בא"י. והנה ממוצא הדבר נשמע דהראב"ד נמי ס"ל כהר"ת והרמב"ם וכן פסק בש"ע סוף ס"י רס"ז עי"ש:

י) אך הא מילתא טעמא בעי דרחמנא אמר לא תסגיר עבד אל אדוניו לח"ל אבל אם ירצה לשעבד בו בא"י למה לא. והנראה בישוב זה דהנה בפסחים פ' האשה דעבד אינו אוכל מפסח של עצמו או של אחר שלא ברשות רבו. ועבד של שני שותפים אינו אוכל לא משל זה ולא משל זה ע"ש. וטעמא בעי דמה לו לרבו בזה וכי אכילת פסח מגרע עבדות רבו ולמה יוכל רבו למחות בו באכילת פסח:

יא) ונראה בישוב זה בהתבונן במצוות הפסח שאינו בא אלא לאכילה ואם לא הי' ראוי לאכילה בשעת זריקה לא יצא ידי חובתו. וגוף אכילה לכ"ע לא מעכבא. ודוחק לומר כעין דר"ז כל הראוי לבילה כו' דלא מצינו זה רק בשירי

מצוה כגון קריאה דביכורים דעיקר מצוה ההבאה. וכן קריאה דיבמה דעיקר מצוה החליצה וכן בילה דמנחה. לא בפסח שעיקרו אינו בא אלא לאכילה ואכילה גופא לא תעכב:

יב) אך הענין הוא. דישראל נגאלו בדם פסח ודם מילה. והיינו דמילה מורה סימן עבדות לד' ומוציא מעבדות מצרים. וכן פסח דכתיב ועבדת את העבודה הזאת. אך צריכין להבין מה עבדות יש באכילת הפסח. אך הענין. דעבד מזונותיו משל רבו [ואף דקיי"ל יכול הרב לומר לעבד עשה עשה עמי ואיני זנך. היינו דיכול לומר לו חזור על הפתחים ובשני בצורת דלא מרחמי לי יכול לומר לרבו זן או שחרר וכשחוזר על הפתחים ונותנים לו קנה רבו דמה שקנה עבד וכו' ואוכל משל רבו] וכשהיי עבדים במצרים היי מזונותיהם משל מצרים. וכשיצאו ונעשו עבדי ד' אכלו פסח משלחן גבוה וזה עבודה. שאכילת הפסח משלחן גובה מורה שהם עבדי ד' וע"כ במה שראוי לאכילה בשעת זריקה והוזמנו לשלחן גבוה די. וכן לשון זוה"ק דאתדכי למיכל על פתורא דאבוהון:

יג) והשתא עבד כנעני אינו יכול לאכול פסח שיורה שהוא עבד ד' שהרי עדיין עבד אדוניו הוא ומזונותיו משל אדוניו ואינו יכול לאכול אלא מפסח אדוניו או מפסח אחר ברשות אדוניו שזה יורה שהוא עבד ד' ומזונותיו בא לו מד' באמצעות אדוניו. וע"כ עבד של שני שותפים אין אוכל לא משל זה ולא משל זה רק למשנה אחרונה מבואר שם דאוכל מפסח של עצמו ע"ש. ואף דהא דכופין רבו לשחררו הוא רק מדרבנן ואיך אוכל בפסח דאורייתא אך משום דכופין גם קודם ששחררו מעשה ידיו של עצמו כמבואר בתוס' גיטין (מ"ב ע"א) ד"ה יום. וזה הוה מדאורייתא דהפקר ב"ד הפקר דאורייתא הוא. וכיון דמעשה ידיו של עצמו מזונותיו משל עצמו ע"כ אוכל פסח של עצמו:

יד) מעתה נבוא לני"ד. דהנה ישיבת ישראל בא"י הוא כי ישראל הם חלק ד' ולא נמסרו ביד שום שר. הגם דכתיב מיכאל שרכם. היינו שהוא מליץ על ישראל כמו שפיי הרמב"ן לא שיהי הוא מושל עליהם וכן א"י לא נמסר לשליח כדכתיב עיני ד' אלקיך בה ובתענית (יו"ד ע"א) א"י משקה אותה הקב"ה בעצמו. וצוה הקב"ה שישבו ישראל בא"י שאם יהי בחו"ל ע"כ יהי פרנסתם באמצעות שר הארץ. וע"כ אמרו חכז"ל הדר בחו"ל כאלו עובד ע"ז וזה ידוע:

טו) מעתה עבד זה שרבו בחו"ל והוא בא"י אם יהי עדיין ברשות אדוניו לא קיים המצוה כלל בבריחתו. כי עדיין מזונותיו משל רבו. ושל רבו בא השפעתו באמצעות השר. נמצא שעדיין באים מזונות והשפעות העבד באמצעות השר. ומה זה שאמרה תורה לא תסגיר עבד אל אדוניו אם הכוונה שלא יוציאהו חו"ל מה ירויח העבד בזה. דאף שהוא בא"י כאלו הוא בחו"ל כנ"ל. וע"כ כוונת התורה שלא יסגירהו אל אדוניו אף אם ירצה לילך אל א"י

או למוכרו דתיכף פקע אדנותו ממנו רק שצריך גט שחרור והעבד מחויב לשלם דמיו דהשתא תו לא חשיב מזונותיו משל רבו דהא למ"א שכופין את רבו וכותב לו שטר על חצי דמיו אוכל משל עצמו כנ"ל:

טז) ובזה יבא על נכון לשון הפסוק לא תסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל אליך מעם אדוניו ולכאורה תיבת מעם מיותר והול"ל מאדוניו. ובעבד עברי דרשו עמך באמכל עמך במשתה שמחויב רב ליתן לו מזונות בשוה לו. ובעבד כנעני לא שייך זה. אך לפמ"ש מובן מאוד פי' הפסוק כי ינצל אליך ממה שהוא עם אדוניו ששוה לו במאכל ומשתה בענין זה באמצעות שר הארץ. ומזה ינצל אליך ע"כ לא תסגירהו להשיבו אל אדנותו. להיות עם אדוניו בשוה לו להיות ניזן באמצעות שר חו"ל. ומזה מוכח דלאו דוקא שלא להשיבו לחו"ל אלא שאין עליו עוד אדנות. א"ו שלא להשיבהו אל אדנותו כלל:

יז) ובזה יתיישב קושית התוס' כתובות (ק"י ע"ב) ד"ה ואין הכל מוציאין לאתווי מאי וא"ת אמאי לא משני לאתווי עבד שברח לירושלים כדמרבינן לעיל ואין הכל מוציאין דרישא. דבזה יקשה קושית הר"ן השתא מעלין כ"ש דאין מוציאין. וא"ל שאם ברח לירושלים אינו יכול לעלות ולשעבד בו בירושלים. ליתא דמה טעם יש בזה. בשלמא ברבו בחו"ל ובטל ממנו מצותו בשמזונותיו והשפעתו יבא דרך חו"ל. אבל אם רבו בא"י שפיר יקיים המצוה במה שהוא בירושלים מקום מקודש יותר ומה לו בזה שרבו אינו בירושלים כיון שמ"מ הוא בא"י וכל א"י עיני ד' בה בעצמו והגשמים שם שלא ע"י שליח:

יח) מעתה אם ידור אדם בא"י ואין לו שם שום מצב פרנסה רק הנשלח לו מחו"ל ועדיין השפעת מזונותיו ע"י השר שמחו"ל. מה זו ישיבת א"י. וזה נ"ל טעם הגדולים שלא נסעו לא"י. הגם שי"ל הלא שלחום להם רק מעות והם קונים ואוכלים פירות א"י. מ"מ מסתבר יותר דבכה"ג נקרא השפעתם מח"ל. והרי יעקב אבינו כל מה שהי' לו מבית לבן נתן לעשו שאמר אין נכסי ח"ל כדאי לי. ואף שיקנה בדמים פירות א"י. ואם כה אמר יעקב אף שבלכתו לבית לבן ביקש מהשי"ת ונתן לי לחם לאכול וגו' ופירש באלשיך שבקש שלא יהי' פרנסתו באמצעות השר ובטח נתקבלה תפלתו כדכתיב וארא בחלום וגו' שמלאך הביאן מבית לבן. מ"מ אמר אין נכסי חו"ל כדאי לי שאר בני אדם היושבים בא"י ומתפרנסים ממעות הנשלח להם מחו"ל לא כ"ש שחשיב פרנסתם באמצעות שר חו"ל. ובאמת צריך טעם מה עול מצא יעאע"ה בנכסי חו"ל שלו הלא הי' מהשי"ת שלא באמצעות השר. וי"ל מאחר שתפלתו לא הי' רק לחם לאכול ובגד ללבוש. אבל כרי של כסף וזהב שהם עושר רב חש יעקב אולי לא הי' זה בכלל ההבטחה ובאו לא באמצעות השר לכן נתנם לעשו. ממילא הדריס בא"י ומתפרנסים ממעות חו"ל לענ"ד שממעטים המצוה ואינו ברור כלל אם יקיימו המצוה:

יט) אך י"ל לפמ"ש לעיל אות ט"ז דילפינן לה מהא דכתיב אשר ינצל אליך "מעם" אדוניו. י"ל דלעולם איכא מצוה גם אם מתפרנסים מהנשלח להם מחו"ל. ובודאי הוא מצוה יותר אם יהי השפעתו שלא באמצעות השר. אך אם באופן זה יש מצוה מן התורה ומ"מ מוכח דפי' לא תסגיר עבד אל אדוניו אל אדנותו מתיבת מעם דמוכח שינצל אליך שלא יהי עם אדוניו במאכל ומשתה עכ"פ באמצעות השר [אף דנימא דגם באופן זה מקיים מצות ישיבת א"י] וזה א"א כי אם בהפסק אדנותו. דא"כ עדיין מזונותיו באין משם :

כ) ועו"ל כי מ"ש שאם מקבל מאנשי חו"ל חשיב מזונותיו באים באמצעות שר חו"ל זהו אם מקבל מהם בתורת צדקה דנמצא בן חו"ל המשפיע וכן א"י המקבל. אך אם נותנים לבני א"י לכבודם כעין המביא דורון לת"ח לא נקרא שמקבל מבן חו"ל. וקצת נראה כן מהא דגדלהו משל אחיו דדוחק לומר דחשיב כה"ג מקבל מהם. ובני א"י בבחינה זו שיושבים בא"י הם גדולים ממנו בני חו"ל. ונחשב מה שאנו נותנין להם כעין המביא דורון לת"ח. ובני מהר"ש נ"י אמר כי לפי"ז י"ל כמ"ש הרא"ש בטבעת שאולה לקדש בה הוי קידושין דנתן באופן המועיל לקדושין ה"נ בני חו"ל נותנים לבני א"י שיקיימו מצות ישיבה א"י ונותנים להם באופן שיקיימו המצוה עצהו"ט. והתי' הזה אינו מוכרח כ"כ. ומ"מ נשאר הדין דהיושבים בא"י ומתפרנסים מחו"ל נמי מקיימים מצות ישיבת א"י. והא דהגדולים שלפנינו לא עלו יתבאר עוד לפנינו בס"ד. אבל זה ברור דעיקר המצוה בתכלית השלימות הוא להיושבים בא"י ומתפרנסים מהשפע שמא"י :

כא) מעתה נבוא לנ"ד כמה גדולה מצוה לקנות שדות בא"י ויוכלו להתפרנס מריוח שירויח בא"י זה יתקיים המצוה בשלימות :

כב) אך עדיין יש בזה מקום עיון. והנה מהר"מ משה תלמודא דידן דס"ל שגם האשה כופה את האיש לעלות עם הירושלמי שהאשה אינה כופה את האיש דהירושלמי מיירי בזה"ז. והשיב הטור דממנ"פ אם בזה"ז אין מצוה האיש למה כופה את אשתו. והב"י נדחק בזה עיי"ש. והנה יש לעיין דבהרמב"ם ה' עבדים דגם בזה"ז העבד כופה אדוניו ובה' אישות לא ביאר זה. ולכאורה קו"ח הדברים. ולומר שהרמב"ם סמך על מ"ש בה' עבדים זה דוחק :

כג) אשר ע"כ נראה דהנה במסכת ברכות (נ"ז ע"א) הרואה שעורים סרו עונתיו. אמר רב זירא אנא לא סלקא מבבל לא"י עד דחזאי שערי בחלמא. ואינו מובן שהרי ישיבת א"י הוא מצוה ואפי' נבואה ורוה"ק אין להם עסק בהלכה. כי לא בשמים הוא. ואיך ישגיח בחלומות. אשר ע"כ נראה דודאי עיקר מצות ישיבת א"י בזמן שיש שלום שישראל ראוין לארץ. אבל בזמן הגלות דכתיב בתורה וישליכם אל ארץ אחרת איך יהי מצוה. והרי בעת שחטאו במרגלים כשרצו אח"כ לילך אמר להם משה למה זה אתם עוברים

את פי ד'. האומנם כי י"ל כי אז עלו לכבוש הארץ בע"כ של אומות והוא כעין השבועה שלא יעלו בחומה :

כד) אך עוי"ל כי העולם נידון אחרי רובו וכשרוב ישראל לא הי' זכאין ניטל מהם הארץ ונחרב ביהמ"ק. ומ"מ מאחר ששיבת א"י מצוה על כל יחיד. ואם אחד זכאי באופן שאם הי' כל ישראל כמוהו הי' נגאלין. מצוה על יחיד הזה לישוב בא"י. וממילא י"ל שאם האדם בעצמו ספק בעיניו אם מעשיו רצויין ספיקא דאורייתא הוא אצלו. והנה ר' זירא דהוה משתמיט מיני דרב יהודה דבעי למיסק לא"י ולרב יהודה עובר בעשה. דלרב יהודה אף כשהוא צדיק גמור אסור לעלות מבבל לא"י עד יום פקדי אותם. ורב זירא סבירא לי דאם יחיד הוא זכאי וצדיק מצוה עליו לעלות. ומ"מ כ"ז שלא הי' ברור בעיניו שצדיק הוא לא רצה לעבור על דעת רבו רב יהודה. וכאשר ידוע מענין רב זירא ברכות (כ"ט ע"ב) גבי העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים ומפורש בגמ' כל שאינו יכול לחדש בה דבר ואמר ר' זירא אנא יכולנא לחדושי בה מילתא. ובודאי לא התפאר ר' זירא שהעמיק בצרכי גופו עד שתמיד הי' חסר לו דבר. אך שזיכך עצמו בזיכוך אחר זיכוך עד שתמיד הי' מרגיש בנפשו חסרונות והתפלל עליהם כענין תפילותיו של דוד בסי' תהלים. וע"כ לא סליק מבבל לא"י עד שהראה לו בחלום שנקי מן החטא באופן שלא סמך על החלום בענין גוף המצוה כמ"ש במפרשי עין יעקב. רק אם הוא ראוי לא"י דאז חל עליו המצוה כנ"ל. וזה שהביא הרמב"ן מספרי בהתנאים שחזרו לא"י שצדיקים גמורים הי' ובודאי אם הי' כל ישראל כמותם הי' נגאלין ע"כ חל עליהם המצוה :

כה) ויש לפרש עוד כי בכתוב ולא תקיא הארץ אתכם כאשר קאה את הגוי אשר לפנים פי' הרמב"ן דאף שהגויים עדיין יושבין בה פי' ותקיא למעלה כענין סר צלם מעליהם. הנה שהגויים אף שעדיין הי' יושבין בה נחשב שכבר קאה אותם. וכ"ש אם כשבא לתוכה אינו כראוי ולא התחיל לקלוט אותו אפי' בעבירות קלות מאלה אין הארץ קולטת וזה פשוט. ע"כ לא סליק ר' זירא עד שידע שנקי מן החטא ותקלטנו הארץ :

כו) ובמ"ש יתישב קושית המגלת אסתר בהא דרב יהודה דהעולה מבבל לא"י עובר בעשה דכתיב בבבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם. והא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. ובמ"ש מיושב שהכתוב צווי ונבואה שמה יהיו ואפי' יעלו לא תקלוט אותם הארץ ויחשב כאילו אינם בא"י. וא"כ אינו יכול לקיים מצות ישיבת א"י אז. ואלו הי' הנביא אומר שעתה אינו מחויב לעלות הי' קושיא אך הנביא אומר שלא יוכלו לעלות כלל והבן :

כז) והנה יש לעיין לפי הנ"ל דאין מצות ישיבת א"י רק באנשים צדיקים שמצדם היתה הגאולה ראוי לבוא. במ"ש במדרש שנתירא יעקב מעשו שמא תעמוד לו זכות כיבוד אב וזכות ישיבת א"י. והא ידע יעקב רשעתו של

עשו כמו שאמר בעת שקנה ממנו הבכורה אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה. ואם כן מה מצוה בישיבתו בא"י. וצ"ל משום שקיים כיבוד אב והי' כפוף ובטל ליצחק ע"כ סבלה אותו הארץ אגב יצחק ולא קאה אותו :

כח) נשוב לדין הכל מעלין שמוכח מסתירת ש"ס דידן וירושלמי כמו שחילק מהר"מ בין בזמן המקדש לבזה"ז. בזהמ"ק גם היא יכולה לכוף אותו ובזה"ז הוא יכול לכוף אותה ולא היא אותו. והיינו דענין הכפי' שיכוף אותה שאם לא תרצה לעלות תצא בלא כתובה וכשהיא תכוף אותו אם אינו רוצה לעלות יוציא ויתן כתובה כמבואר בברייתא בגמ'. וע"כ בזהמ"ק שמצוה בפשיטות על שניהם לעלות מי שלא ירצה לעלות לא"י עם בן זוגו חשיב שהוא גורם הפירוד ע"כ אם הוא גורם יוציא ויתן כתובה ואם היא גורמת תצא בלא כתובה. אך בזה"ז אם יאמר הבעל לעלות שיודע בעצמו שראוי לעלות לא"י כי ידע אינש בנפשי' אם צדיק הוא. לכאורה היא תאמר אני אינני ראוי לעלות ואין מצוה עלי לעלות. ונהי שאינני יכול למחות בידך מלעלות שאתה יודע בעצמך שמצוה עליך לעלות. אבל אני למה אאביד כתובתי. אך האשה טפילה לבעלה עד שפטורה מכיבוד אבותי' משום שרשות בעלה עלי' ותקיים מצות ישיבת א"י כנ"ל בעשו משום שהי' בטל וטפל ליצחק. וע"כ טוען הבעל יודע אני שצדיק אני וגם עליך האשה מצוה לעלות. וכשאינך עולה אתה גורם הפירוד ואבדת כתובתך [ואם תאמר לא אאמין לך. ברי ושמא ברי עדיף כדין המבואר בש"ע הלוח אומר פרעתי השטר והמלוה אומר איני יודע פטור]

כט) אבל להיפוך אם תרצה לכוף אותו יאמר הבעל אינני ראוי לעלות ואין מצוה עלי. ונהי שאינני יכול למחות בידך מלעלות וגם גט הנני מחויב ליתן שלא תתעגן אבל כתובה למה אתן. ויש לדמותו קצת לאומרת מאוס עלי דלדעת הרמב"ם וסייעתו כופין אותו ליתן גט מאחר שאינה יכולה להבעל לשנאו לה. ולא תהי' כשבוי' תחתיו. מ"מ כתובה אינו מחויב ליתן. ועוד שיכול הבעל לומר איני מאמין לך שצדיקת את שמא שקר בימינך ואיך תוכל להוציא מידי הכתובה. והשתא ניחא בעבד שכופין את רבו לעלות אפי' בזה"ז כי רב אינו יכול לעכוב ביד העבד. ואף אם הרב יאמר שהוא אינו ראוי לעלות. מ"מ איננו יכול לעכוב ביד העבד שיודע בעצמו שראוי לעלות ומחויב לעלות וגם אינו יכול הרב לטעון איני מאמין לך מאחר שהעבד מוחזק בעצמו כדברי התוס' גיטין (י"ד ע"א) סד"ה מפני :

ל) אך אין זה דעת מהר"מ דלפימ"ש אזדא לה ראיית מהר"מ דיפה כח הבעל מכח האשה מדהוא כופה אותה ואין היא כופה אותו דהא בטעמא תליא מילתא דכשהוא רוצה לעלות גם בדידה יש מצוה ולא להיפוך כנ"ל. ועוד דמה שכתבתי דהא דהכל מעלין לא"י הוא משום דכשרוצה לעלות מוכיח דיודע בעצמו שראוי לעלות. ובכל התשו' משמע דאפי' אינו רוצה לעלות בכוונת מצוה מחויבת לעלות עמו עיי' בתשו' הר"ן סימן ל"ח ובתשו' מהרי"ט ח"א סימן מ"ז ועוד כהנה רבות :

לא) והנה תמוהין דברי הגהות אשר"י ובתש"י מיימוני לה' אישות סימן כ"ח
[יש טעות דמוכח בהג"א שכתב דהירושלמי איירי בזמן הבית. ומתני' בזה"ז.
וצ"ל להיפוך כמבואר בכל הפוסקים ובתש"י מיימון הנ"ל] שכתבו דבזמן
המקדש יש מצוה לדור בירושלים יותר מבשאר מקומות א"י והירושלמי
איירי בזה"ז. וא"כ למה האיש כופה את האשה. ואם נדחוק גם בזה ונאמר
דקצת מצוה יש גם בזה"ז בירושלים יותר מבשאר א"י. א"כ למה נקטו
ירושלים דוקא הלא בכל א"י כך הדין לדעת מהר"מ דקצת מצוה יש בזה"ז
ולא מצוה גמורה. דמה"ט מחו"ל לא"י לדעת מהר"מ כופין אותה ולא אותו.
והנה כמה קולמסין נשתברו בדברי הג"א אלה:

לב) ועוד ק"ל על מהרי"ט דהנה בתשב"ץ סימן ב' מח"ב ס"ל דהא דמעלין
לא"י הוא משום מצות התלויות בארץ ולא משום מצות דירה. אך מהרי"ט
חלק יור"ד סימן כ"ח הוכיח במישור דהא דמעלין משום מצות דירה ולא
משום מצות התלויות בארץ. דאשה וכ"ש עבד אינן חייבין בתרומות
ומעשרות וא"כ איך תוכל האשה לכופ את בעלה וכ"ש העבד את אדוניו. א"ו
משום מצות דירה. והנה לכאורה לפי"ז דמשום מצות דירה הוא דמעלין אפי'
בעיירות שכבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל יהי הדין דמעלין. דהא
מצות ישיבת א"י היתה אפי' בעיירות שכבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי
בבל יהי הדין דמעלין. דהא מצות ישיבת א"י היתה אפי' קודם כיבוש כמו
שאמרו גבי אברהם ששיבת חו"ל אין עולה לו מן המנין. ובמ"ר וישלח
שיעקב נתיירא מעשו שמא בא עליו מכח כיבוד אב ומכח ישיבת א"י. הנה
דישיבת א"י מצוה אף קודם כיבוש כלל ויוקשה על מהרי"ט שכי' בח"א סימן
מ"ז דלעיר עזה אינו יכול להעלות מאחר שלא כבשוה עולי בבל:

לג) אשר ע"כ ליישב ספיקות אלו נ"ל כי ישיבת א"י וירושלים יש בה ג'
ענינים. א' מ"ע דישיבת ארץ. ובזה אין חילוק בין א"י וירושלים. וגם אין
ארצות שלא נכבשו בכלל זה כי הכתוב אומר וירשתם אותה וישבתם בה.
הנה דמצות ישיבה לאחר שירשו אותה ונתקדשה הארץ דוקא. ולמ"ד לא
קידשה לעת"ל אין מ"ע דישיבת ארץ בזה"ז רק מדרבנן. הב' מצות התלויות
בארץ. ובזה יש יתרון לירושלים על שאר א"י בזמן המקדש שיש בה מצות
יתרות אכילת קדשים ומע"ש ולהתפלל בביהמ"ק שער השמים. ובזה"ז
למ"ד לא קידשה וישיבת א"י דרבנן. ועיירות שלא נכבשו פשיטא שאינם בזה
שאינו נוהג בהם מצות התלויות בארץ. הג' מסתברא לדור במקום מקודש
וקדוש לשכינה. וזה אף קודם כיבוש ישראל דמפורש בזה"ק בפסוק לך לך
מארצך דגם אז לא הי' שולט על א"י שום שר רק הקב"ה בעצמו. אך זה
בגליל ויהודה. אבל עבר הירדן דכתיב ואם טמאה ארץ אחוזתכם ופי'
באלשיך וז"ל והעולה על רוחכם שמפני זה אין השגחתו יתברך עליכם רק
באמצעות השר השורר חוצה עכ"ל. המדקדק בדבריו יראה דלפי האמת אינה
בממשלת שר השורר חוצה ואינם דומין לישראל שבח"ל. דכיון שכבשוה

ישראל ונתקדשה בקדושת א"י שוב אינה תחת ממשלת השר. ומ"מ קודם כיבוש ודאי היתה תחת ממשלת השר ובה"ז למ"ד לא קידשה לעת"ל מדאורייתא חזרה לממשלת השר. אבל בגליל ויהודה אף בזה"ז טוב לדור בה מסברא. כי מסתברא שמצוה לחסות בצל ד' יתב' ממה שנהי' תחת ממשלת שרים וזה כעין שאמרו בתד"א בענין נט"י לאכילה שלא הי' צריך הכתוב לאומרו שהוא מסברא וכעין זה מאמר הגמ' אלמלא לא ניתנה תורה למדנו צניעות מחתול כו' ומצד זה ירושלים מצוה לדור בה יותר מבשאר א"י אפי' בזה"ז דקדושת מקדש וירושלים ודאי קידשה לע"ל. ואפי' למ"ד גם ביהמ"ק וירושלים לא קידשה לעת"ל. הלא שם הקריבו אדם קין והבל ונת. ויעקב שם ראה הסולם. ומסברא לדור בירושלים עדיפא:

לד) והנה מה שמצוה מה"ת כגון מ"ע דישיבת ארץ. י"ל שאין לדקדק אם הוא צדיק וראוי לדור במקום מקודש או לא כיון שמצות המקום הוא ובהדי כבשי דרחמנא למה לך. אך מה שמסברא לדור במקום מקודש. ובה"ז ודאי אם אינו ראוי לכך אין סברא לדור במקום מקודש מאחר שאין הקדושה סובלתו ומי בקש זאת מידכם רמוס חצרי:

לה) ומעתה ניחא דברי הג"א דמייתי רא"י דמתני' בזמן המקדש דאז מצוה לדור בירושלים יותר מבשאר א"י שיש מצות שנוהגות בירושלים אכילת קדשים ומע"ש. וא"א לומר דמיירי בזה"ז דהא בזה"ז ליכא מצוה יותר בירושלים. דמצוה היינו שהקב"ה מצוהו. ובה"ז אין כאן מצוה רק מסברא טוב יותר לדור בירושלים. וא"כ כשאינו ראוי אין כאן סברא. ואם כן איך תוכל היא לכפותו הא יכול לומר איני ראוי ולמה אעלה בשבילך. בשלמא להיפוך כיון שהוא ראוי גם היא תסבלה ירושלים וכנ"ל אות כ"ח וכיון דבזמן המקדש איירי ע"כ ניחא גם בא"י דאז הוה מצוה גמורה לדור בא"י. משא"כ בזה"ז לא קידשה לעת"ל אין מצוה גמורה דמדאורייתא בטלה קדושתה. ע"כ דווקא הוא יכול לכפותה דיפה כח האיש. ומזה הוכיח היפך דעת ר"ת:

לו) ואין להקשות הא אפי' קודם כיבוש הי' מצוה בישיבת א"י שהרי יעקב אמר שמא בא עלי מכח ישיבת א"י. לא קשיא דזה מסברא לדור במקום מקודש. אבל אין לומר דמטעם זה יכול לכפותה כיון דמסברא לדור במקום מקודש ולא תוכל לטעון אינני ראוי. דמשום שהוא ראוי גם עלי' סברא דעולה עמו כנ"ל. ליתא דא"כ מה נעשה בעבר הירדן דכיון דבטלה קדושתה ומה"ת הוא כמו קודם כיבוש וקודם כיבוש בעבר הירדן היתה תחת ממשלת השר. ואין סברא לכופה. וא"ת הא חייבת בתרומות ומעשרות מדרבנן ואיכא קצת סברא. א"כ היא תוכל לכפותו ג"כ משום קצת מצוה וע"כ דיפה כח הבעל מכח האשה:

לז) והשתא ניחא דברי מהרי"ט בעז"ה דכיון שלא כבשוה עולי בבל אין

מעלין וקשה הא יעקב אמר על עשו שמא בא עלי מכח כיבוד אב וישוב א"י.
ולפמ"ש ניחא דזה מסברא שראוי לדור בה והארץ סובלתו ועשו סובלתו
משום שה"י בטל וטפל ליצחק. ואה"נ אם רוצה לעלות מחמת קדושת הארץ
דהוי כאומר ברי לי שאני ראוי לדור בארץ. אבל שם ה"י המעשה שה"י רוצה
לחזור לעזה מחמת פרנסה ואין רא"י כלל שראוי לקדושת ארץ ואין כאן
סברא. רק אם ה"י כובשים אותנו עולי בבל איכא מצוה ולא משגחין אם ראוי
אם אינו ראוי. אבל עכשיו שלא כבשום עולי בבל אין כאן לא מצוה ולא
סברא :

לח) והנה לדעת זו צ"ל דמה שלא עלה ר' זירא עד שראה שעורים בחלום אף
דבמצוה לא משגח"י אם ראוי או לא. צ"ל משום דבזה"ז ליכא מצוה רק
דרבנן ובדרבנן קי"ל בעירובין (ס"ז ע"ב) עבדי עובדא והדר מותבי תיובתא
ועושה מעשה כהוראת רבו אף שנראה לו להיפך ע"כ לא עבר על דעת ר"י
דאין מצוה לעלות מבבל לא"י רק שראה שהוא נקי מחטא מסברא לדור
בא"י ואף קודם כיבוש כנ"ל באריכות הא עדיפא לי מדרבנן ועלה :

לט) העולה מזה דבעלי לא"י אין להשגיח בין הוא צדיק או לא כיון שהוא
מצוה ולמ"ד קדושה ראשונה קידשה ג"כ לע"ל היא מצוה דאוי ולמ"ד לא
קידשה איכא מצוה מדרבנן ואפי"ה היא מדרבנן אין להשגיח אם צדיק הוא
[שאם תאמר דברבנן שוב אם יודע שאינו צדיק אין מצוה עליו. א"כ מה
הוכיח מהר"מ דכח הבעל עדיף. הא שיטתו דבזה"ז אינו רק מדרבנן. ושוב
נוכל לחלק בין איש לאשה משום דעולה עמו כמו שמחלקי מטעם זה
בירושלים כנ"ל ודו"ק] :

מו) אך עוד יש מקום עיון בעיקר ישיבת א"י בזה"ז וקשה מאד לעמוד על
הבירור כי תלוי בדברי אגדה בגמ' ובמדרש שה"ש בפסוק השבעתי אתכם.
ובדברי אגדה העלימו הדברים כי באגדה גנוזים רוב הסודות כמ"ש האר"י
ז"ל ע"כ לא רצו לגלות הדברים. וגם אגדה זו מוקשה מאד. ומד' אשאל עזר
לעמוד על אגדה זו כדי לעמוד על ההלכה התלוי בה :

מא) והנה בגמ' ר' זירא הויק משתמיט מיני דרב יהודה דבעא למיסק
לארעא דישראל דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה שנאמר
בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאום ד'. ור' זירא ההוא בכלי
שרת כתיב. ורב יהודה כתיב קרא אחרינא השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו'
[וסיום הפסוק אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ] ור' זירא
ההוא שלא יעלו ישראל בחומה ורב יהודה השבעתי אחרינא כתיב. ור' זירא
ההוא מבע"ל לכדרי"י בר"ח דאמר ג' שבועות הללו למה [שפסוק זה נכפל ג'
פעמים] אחת שלא יעלו ישראל בחומה ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל
שלא ימרדו באוה"ע ואחת שהשביע הקב"ה את אוה"ע שלא ישתעבדו
בישראל יותר מדאי. ורב יהודה אם תעירו ואם תעוררו כתיב. ור' זירא

מבע"ל לכדרי"ל דאמר שש שבועות למה תלתא הני דאמרן אינך שלא יגלו את הקץ ושלא ידחקו את הקץ ושלא יגלו את הסוד לאוה"ע. בצבאות או באילות השדה אמר ר' אלעזר א"ל הקב"ה לישראל אם אתם מקיימים את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה ע"כ. ובת"ר הכי אמרי' אמר רב יהודה אמר שמואל כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות ופרש"י לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד :

מב) והנה בדבר אגדה זו יש כמה תמיהות א' דהרא"י מקרא דבבלה יובאו אידחי דהאי בכלי שרת כתיב רק מקרא דהשבעתי. וא"כ קרא דבבלה יובאו דמייתי רב יהודה למה וקא דהשבעתי הו"ל לאתווי. ובכל דוכתי דמייתי הש"ס להא דרב יהודה מייתי קרא דבבלה יובאו וגו' ולא מייתי קרא דהשבעתי. ועוד דבקרא דהשבעתי לא נזכר בבל. וא"כ מכל המדינות אם יעלו יעבור על השבועה. ובהפלאה פירש דמקרא דבבלה יובאו למדנו פירוש הכתוב דהשבעתי דעל בבל קאמר. והפירוש טוב אם לא נדע טוב ממנו. מ"מ קושיא ראשונה אינה מיושבת. ועוד עיקר שבועה זו לא ידענו מה טיבה. כי שבועה היא כשהאדם נשבע. ועיין במשפטי החרם לרמב"ן הנדפס בסוף שו"ת הרשב"א המיוחסת להרמב"ן. ומרע"ה כשהשביע את ישראל קבלו ישראל עליהן את השבועה כמו שפרש"י בפ"י התורה בפסוק אלה דברי הברית שקבלו עליהם את התורה באלה ובשבועה. וכן בפ' הר גריזים והר עיבל וענו על העם ואמרו אמן. ואם השבועה הזאת היתה ע"י שלמה שאמר השבעתי ברוה"ק. ה"י מהראוי שיאסוף שלמה כל ישראל שיקבלו עליהם השבועה ולא מצינו כזאת. גם לא יתכן כלל שיבשרם בשורת הגלות וישביעם. ועוד שבועה שהשביע אוה"ע שלא ישתעבדו בהם בישראל יותר מדאי מה טיבה והם לא ידעו כלל מהשבועה :

מג) ודברי הרמב"ם פ"ה מה' מלכים הלכה י"ב נעלמים מאד שכתב מימרא דרב יהודה אמר שמואל כשם שאסור לצאת מא"י לח"ל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות שנא' בבלה יובאו. ותמוה דקרא דבבלה יובאו מסקינן דבכלי שרת כתיב. ועוד ממנ"פ אם בכלל שאר ארצות א"י ג"כ. ושמואל גם לא"י אסר. וא"כ לרב יהודה דאמר מבבל לא"י אסור דכתיב בבלה יובאו ולשיטת הר"מ דהא דבבלה יובאו ושם יהיו משום מעלות בבל דהא מדמי לה ליציאה מא"י לחו"ל. וא"כ כיון דלא"י אסור כ"ש לשאר ארצות ורב יהודה משמ"י דנפשי ומשמ"י דשמואל אחת הם ותרתי ל"ל. ואם רב יהודה משמ"י דשמואל דוקא לשאר ארצות ולא לא"י ורב יהודה משמ"י דנפשי לא"י ופסק כשמואל קשה הא קרא דבבלה יובאו משמע יותר לא"י דהא כתיב עד יום פקדי אותם והפקודה היתה להעלותם לא"י. והמשמעות שלא יעלו לא"י עד יום פקודה. ועוד למה לא פסק כרב יהודה דרב יהודה שמע דשמואל וחולק עליו ועוד דקדוקים. ע' בלח"מ שלא העלה מזור לדברי רמב"ם הנ"ל :

מד) וליישב כל זה נקדים לבאר ענין השבועה ובפרט שבועה דאזה"ע. ונראה דהנה בהא דהחזיר הקב"ה את התורה לבני עשו וישמעאל ולשאר האומות הקשה בזוה"ק פ' בלק (קל"ב ע"א) לאיזה נביא שלהם נגלה. ותירץ ששאל את השר שלהם יע"ש באריכות וכיוצא בזה הם דברי מהר"ל בס' גבורות אלא שאמרה בלשון אחר. והנה בהוריות (י"ג ע"א) מפני שסורן רע פרש"י שיצר לבם רע הוא יותר מדאי סורם שר שלהם כדאמר בגר שסורו רע דהיינו יצה"ר ששר שלו רע היא עכ"ל. מבואר דשר של האומה הוא יצר של האומה כי שורש נשמתם ממנו כדמשמע במדרש גבי רהב שר של מצרים שקרא למצרים בניו ע"ש. מעתה יפורש ג"כ השבועה לאזה"ע לשרים של כל אומה ואומה שלא יסיתו כל אחד את אומתו לשעבד בישראל יותר מדאי מאחר שיצר האומה מן השר הרי ביד השר להסיתם לכל מה שירצה וע"ז השביעם שלא יסיתו לשעבד בישראל יותר מדאי. וע"כ כשהקב"ה נפרע מאומה נפרע מן השר תחילה כי הי' במעל תחילה בהסתה:

מה) והנה כעין זה נוכל לפרש בשבועות ישראל כי השבועה הי' לשורש נשמותיהם למעלה. וז"ש השבעתי אתכם בנות ירושלים שהם נשמות כמ"ש בזוה"ק ויחי (רמ"ב ע"א) בנות ירושלים אילין נשמתיהון דצדיקיא. והוא כעין שמשביעין את הנשמה קודם ביאתה לעולם תהא צדיק ואל תהי רשע. והוא ג"כ כנ"ל שהנשמה תהי' חפצה ורצונה לטוב. ומ"מ ביד הגוף ללכת בשרירות יצרו הרע ולא לשמוע אל הנשמה. וע"כ הוצרכו ישראל בפועל ממש בעוה"ז לקבל התורה באלה ובשבועה ולא סגי במה שמשביעין את הנשמה. ואם לא שקבלו בפועל ממש באלה ובשבועה לא הי' נענשין אם אין שומעין אל הנשמה:

מו) ובזה יובנו דברי ר"א בצבאות או באילות השדה אם תקימו השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר בשרכם כצבאות וכאילות השדה ופרש"י הפקר. ואינו מובן למה ענין זה דוקא ובכל שבועה כתיב כי לא ינקה ד' וממרום שלח עונשן לא לעשות הפקר. ועוד הדמיון בחיות השדה קשה להבין. אך יובן עפ"י המבואר בתיקוני זוהר ששאל ר"א לר"ש אביו מי שמת בין י"ג לכ' שנה באיזה עון מת. והשיב ר"ש עוונותיו ילכדונו את הרשע דנהי שאין השי"ת מעניש אותו. מ"מ לסלק השגחתו ממנו. וכן הוא בכתבי האר"י ז"ל בשער יצ"מ שבס' לקוטי תורה ובס' מחברת הקודש. והנה בס' מורה נבוכים כי השגחת השי"ת על האדם באמצעות הדבוק הוא השכל השופע על האדם ובלשון מחקר נקרא שכל ובלשון קבלת חז"ל נקרא נשמה. וזה א"צ ראוי כי הנשמה היא דיבוק אדם להשי"ת כי הוא חלק אלוה ממעל והוא שורה בהאדם. וכ"כ הרמב"ן עה"ת שכפי דבקות האדם שיעור השגחת השי"ת עליו:

מז) מעתה יובנו דברי ר"א כי אף אחר השבועה אין עון על גוף האדם אם אינה מקיימה. כי גוף האדם לא קיבל השבועה. וגם על הנשמה אין עונש אם

הסיתה האדם לטוב. והגוף אינו מקבל. מה פשעה. ועל הגוף אין עונש כנ"ל אך עכ"פ הרי נפסק הדבוק שבין האדם לקונו. ממנ"פ אם הנשמה לא קיימה השבועה הרי הנשמה עצמה מרוחקת. ואם קיימה השבועה אלא שהגוף אינו שומע לה הרי הגוף מרוחק מן הנשמה. וכיון שנפסק הדיבוק מסולק השגחת השי"ת מעליו והוא הפקר כחיות השדה שאין להם נשמה. וע"כ אין השגחת השי"ת על פרטי בהמות וחיות רק על קיום המין כמ"ש הרמב"ן והרמב"ם והחינוך. כ"כ האדם אם אין הנשמה בו המקרבתו להשי"ת. והיינו דנקט קרא בצבאות או באילות שהוא מורה על סילוק הקדושה היא השגחת השי"ת כדכתיב בבהמת קודש בעלת מום לאחר פדיון. אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל. כי ע"י המום בבכור ומעשר ובשאר קדשים במום ופדיון נסתלק קדושת קרבן ממנה :

מח) ואחר שבארנו בס"ד ענין השבועה נשוב למאמר השי"ס האי בכלי שרת כתיב. והנה לכאורה יש להשיב דכמו שצוה השי"ת שלא להוציא הכ"ש מבבל עד יום פקודה. וכמו שהביא רא"י בהפלאה שא"א שהי' נבואה שהרי לקחו אותם לשושן רק צווי הי' אף אם יתנו להם רשות להוליכם לא יוציאו משם והוא משום השכינה שבאה לבבל ויחזקאל ראה המרכבה שם כמו שמוכח מרמב"ם דמביא קרא דבבלה יובאו וגו' ומדמי לאיסור יציאה מא"י ע"כ דקרא דבבלה וגו' גם משום חשיבות בבל. כ"כ מסברא גם ישראל לא ילכו משום. דמה לי כלי שרת מה לי ישראל :

מט) אך יש לחלק מאחר דמי שהוא בא"י אסור לצאת חו"ל ואפי' לבבל משום קדושת א"י רק מי שהוא בבבל ג"כ לא יצא משם משום השכינה. והיכא דקאי ליקום. ולפי"ז י"ל דוקא כלים כיון שהובאו לבבל מקומם הוא שם. אבל אדם עיקר הוא דעתו וכיון שדעתו מסתמא לשוב לא"י לכשיוכל. שהדירה שם שקולה ככל המצוות לא נחשב שהוא בבבל. והא קי"ל בהולך ממקום למקום ודעתו לחזור דינו כמקום שיצא משם. וא"ל דכלים נמי דעת האדם להשיבם לכשיוכל. ליתא דדעת האדם לא מהני להכלים [וכן בשבת דעומד לכתף היינו אורחי ולא חשיב הנחה. מ"מ אם הניח החפצים כדי לכתף חשיב מונח. ודוקא הנחת גופו לא חשיב הנחה כיון שהוא עצמו דעתו לכתף. אבל לא מהני דעת האדם אל החפצים. וה"נ בני"ד דלא מהני מחשבת האדם לחזור לגבי הכלים] ע"כ אסור להחזירם. אבל האדם מותר לחזור. זה תירוץ ר' זירא :

נו) וע"ז השיב רב יהודה כתיב קרא אחרינא השבעתי אתכם וגו' שנשבעה הנשמה שלא יהי' חפצה ורצונה לחזור בלתי פקודה מהשי"ת. וכבר אמרנו כי שבועת הנשמה מועיל לחפץ האדם כענין דברי רש"י הוריות הנ"ל. ה"נ מאחר שנשבעה הנשמה נכנס חפץ זה באדם וכיון שאין עוד דעתו לשוב שוב דומה להכלים דכתיב בהו בבלה יובאו וגו'. ור' זירא האי שלא יעלו בחומה אבל לשוב לא"י בנחת מעט מעט נשאר בהם החפץ והרצון ונחשב שהם עדיין

בא"י. ולפי זה נתברר דהא דר' זירא מתיר לצאת מבבל היינו לא"י. אבל לשאר ארצות ממנ"פ אסור לצאת. אם תחשוב שהוא במקום שיצא לשם דהיינו בבל. הלא אסור לצאת מבבל ואם תחשוב שהוא בא"י מאחר שדעתו לשוב לשם כנ"ל הלא אסור לצאת מא"י. וא"ש דברי הרמב"ם דפסק כר' זירא. ומ"מ לצאת לשאר ארצות אסור והיינו דשמואל. ובהכי ניחא שהרמב"ם וכל הפוסקים לא הביאו דין החמש שבועות שנשבעו ישראל דזה אין עסק בהלכה. דבאמת האדם עצמו כמו שהוא בגוף לא נצטוו רק שורש הנשמה למעלה. ואם האדם הולך בדרך טוב הולך בדרך שמלמדו הנשמה ואין זה לימוד התורה רק לימוד הנשמה. ע"כ לא הביאו הפוסקים:

נא) והנה לפמ"ש קרא דהשבעתי באמת מכל המדינות ובכל הגליות. אלא שאין בזה לא ציווי ולא אזהרה שהיא רק שבועת הנשמה בשורשה רק העולה מבבל לרב יהודה עובר בעשה ושבועה מהני שלא יהי חשיב תיכף שבא לגלות דעתו לחזור וכמ"ש. ומ"מ גם משאר גליות לרב יהודה אם שב נענש להיות הפקר כצבאות ואילות השדה המורה סילוק השגחה. ולפי זה לרב יהודה הא דהכל מעלין בזמן הבית דווקא כמו שפי' רבינו מאיר. וממה שכתבו הפוסקים דאפי' בזה"ז ואפי' לרבינו מאיר עכ"פ הבעל יכול לכפותה ולרב יהודה הלא נענש על עלייתו מוכח דלא ס"ל כרב יהודה אלא כר' זירא. [ומוכח דהא דכתב רמב"ם אסור לצאת מבבל לשאר ארצות אין א"י בכלל. וזה נוסף על ראיות הנ"ל דלמה שכתב לשאר ארצות אין א"י בכלל. דא"כ רב יהודה ושמואל אמרו דבר אחד ותרתי למה]:

נב) והנה לפי"מ שבארנו דקרא דהשבעתי קאי על כל הארצות [וכל הגליות] יש ליתן טוב טעם על כל הגדולים שלא עלו לא"י. והחבר הודה למלך כוזר ואמר הובשתני מלך כוזר. ובאמת לכאורה הוא שאלה גדולה איך עברו כולם מ"ע. ולפמ"ש י"ל דכיון דהשבועה היא על כל הארצות. אלא דיחידים מותרין לעלות ואין השבועה רק שלא יעלו כולם ביחד. מ"מ א"א שיהי חיוב על יחידים לעלות. דא"כ שוב יהי חיוב על כל ישראל על כל יחיד ויחיד בפ"ע וזה א"א דהכל ביחד היינו בחומה דאסור. ואם ילכו יענשו בסילוק השגחה כנ"ל. וא"ת שילכו זה אח"ז. מי יקדים ומי יאחר. ובכל אחד נאמר זריזין מקדימין. נמצא שעולין הכל ביחד ע"כ אין חיוב על שום יחיד:

נג) וגדולה מזה בפסחים (ס"ט ע"ב) גבי טמא שרץ דאי כל הצבור טמאין נינהו לא מדינן עלייהו אלא עבדו בטומאה יחיד נמי פטור. ואף דלא קי"ל כרבה. י"ל משום דילפינן מפסח שני כקושית אביי ולא קי"ל כתשובת רבה שאני התם דעבדי ל"י צבור בראשון. ועוד דהתם השתא באמת רק יחיד טמא. אבל בני"ד דהחיוב על הכל בשוה וכיון דעל כולם א"א שיחול החיוב גם על יחיד אינו מוטל כמו שפרש"י שם דמצות פסח יחד לכל ישראל נאמר. ה"נ מצות ישיבת א"י יחד לכל ישראל נאמר. ונ"ד עדיף טובא מהתם כנ"ל:

נד) והא דהכל מעלין. היינו משום דמ"מ העולה שוב מקיים המצוה דישיבת א"י ושוב לא שייך לומר כל מילתא דליתא בצבור ליתא ביחיד מתרי טעמי. חדא שאם כבר הי' כל ישראל בא"י לא יהי עוד שום שבועה עליהם דאין איסור רק על עלייתם בחומה לא שכבר הם בא"י. ועוד דבהוריות (גי) ובהוראה הלך אחר יושבי א"י דהתם איקרי קהל ולא יושבי ח"ל עיי"ש. וא"כ לא שייך לומר כל דליתא בצבור יושבי ח"ל ליתא ביחיד יושבי א"י. דאדרבא הם ציבור נינהו ויושבי ח"ל נחשבין יחידים. ע"כ מקיימים המצוה כשהם שם. וע"כ הכל מעלין לא"י אף דהשתא אינו חובה לעלות דומיא דהכל מעלין לירושלים אף דאינו חובה לעלות לירושלים כלל לא בזה"ז ולא בזמן הבית. מ"מ כיון דיש מצוה לדור שם יותר מבשאר א"י מעלין. ה"ה בעלי לא"י כיון דסוף סוף כשיעלו יהי דירתם שם מצוה שלימה :

נה) ובזה נבין דברי רמב"ן עה"ת פ' לך בפסוק מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען וז"ל וכבר טעו בה המפרשים טעות אחרת שאמרו שאין דין היושב בח"ל להוציא האשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה ולא שישא אחרת ואין הענין כן. אבל הכוונה לומר שאם הי' עם אשתו בח"ל ולא ילדה ובא לא"י שנותנין להם זמן עשר שנים מעת ביאתם לארץ אולי בזכות הארץ יבנו עכ"ל. וכ"כ הרשב"א והריטב"א ביבמות. אך כתבו בשם הראב"ד שאם הי' בא"י ויצאו אז תולין בעון חו"ל עיי"ש. ולדברי כולם אם הי' תחילה בחו"ל אין תולין בעון חו"ל ולמה כשיצאו תולין. אך להנ"ל יובן בטוב דכשהי' תחלה בחו"ל אין עליו עון כלל במה שאין עולה. ומ"מ אין רא"י מכאן כי בהרא"ש איתא טעם אחר. דכיון שכל הדרים בח"ל יש להם בנים איך נתלה לזה בעון חו"ל. ורק אם הי' בא"י והלך לח"ל שזה אינו כולל בכל אדם תולין זה. אך נראה יותר שכווננו למ"ש דאין עון כלל במה שאינו עולה. ומה שהצריך הרא"ש לטעם זה. יש לומר דס"ל להרא"ש כעין עובדא דמלאכא ור' קטינא במנחות במצות ציצית דכשאינו לובש טלית בת ארבע כנפות ופטור מציצית בעידן רותחא ענשינן על שלא לבש כדי לקיים מצות ציצית. ה"נ כל יחיד אם יעלה לבד יהי מצוה שוב העלי' כלבישת בגד בת ד' כנפות כיון דאח"כ יהי מצוה. אך גם בזה יש לדון דא"כ שוב יהי חיוב על הכל כדי שלא יענשו בעידן רותחא. ויש לדחות. וע' ברבינו יונה בשערי התשובה ודו"ק :

נו) איברא דכל זה הוא רק כשאין לו רשות מהממשלה לעלות. אבל אם השיג רשות לעלות ולהתיישב שמה שוב מחויב לעלות דמעתיא ליכא הטעם דכל דליתא בציבור ליתא ביחיד שאם יותן רשות לכל ישראל לעלות לא יחשב שעולין בחומה. כי בחומה פרש"י ביד חזקה. גם י"ל כי אם יותן רשות לכולם יחשב פקודה. אף דבאופן זה היינו בלא פקודה ליתא בציבור. מ"מ י"ל בזה. שנקרא איתא בציבור. אך זה ברור שאין חיוב לעלות אפי' ברשות רק להתיישב שמה בתוך קיבוץ אנשים מישראל הכשרים. כי באם לאו יצא ח"ו שכרו בהפסדו. כי קיבוץ אנשים כשרים הוא תועלת גדול לקיום כל המצות בכלל וביחוד למצות התלויות בארץ כמובן :

נז) אך כל זה לפי דרכינו דאיסור העולה מבבל לא"י לרב יהודה הוא מעשה דבבלה יובאו והשבועה מועלת רק שלא יחשבו דעתם לחזור. אך בהפלאה דהאיסור משום השבועה. ומקרא דבבלה יובאו ילפינן על קרא דהשבועתי שהשבועה שלא לצאת מבבל שלא להניח הקדושה השורה בבבל עיי"ש. א"כ בשאר ארצות אין שבועה כלל. ממילא בשאר ארצות יש חיוב לעלות לא"י. אך י"ל דלר' זירא דהשבועה היא שלא יעלו בחומה אין נ"מ בין מבבל בין משאר ארצות. דאי משום הקדושה השורה בבבל מה נ"מ אם בחומה או מעט מעט. א"ו הטעם דלעלות בחומה הוי כמו מרידה ואף משאר ארצות אסור אך לדעת הפלאה אין לנו ראוי דקיי"ל כר"ז. דיי"ל הא דהביאו הפוסקים דהכל מעלין בזה"ז היא בשאר ארצות. מ"מ יש קצת הוכחה דהי להם לפרש דמבבל אין מעלין :

נח) אך יש לדחות בהקדם ליישב כל הקושיות הנ"ל על הרמב"ם לפי שיטת הפלאה. דהנה בתוס' כתבו ואע"ג דקרא איירי בגלות בבל בגלות שני נמי קפיד קרא עיי"ש. ואע"ג דכתיב עד יום פקדי אותם והיינו בימי עזרא שאז הי' הפקודה לצאת מבבל. ומ"מ אותן שלא עלו מסברא עדיין הם באזהרה זו ועיין במהרי"ט. והנה י"ל לר' יוסי ביבמות קדושה ראשונה ושני יש להם שלישיית אין להם דקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא ויש להם ירושה שני' אך קדושה שני' קידשה לעתיד לבוא ואין להם ירושה שלישיית. א"כ אין ללמוד גלות שני מגלות ראשון דבגלות ראשון כיון דפסקה קדושת הארץ קפיד קרא שלא לצאת מבבל מקום שכינה. אבל בגלות שני דלא פסקה קדושת הארץ. א"י חשיבא מבבל וכיון דקרא בגלות ראשון איירי כדכתיב עד יום פקדי אותם כנ"ל רק שנאמר מסברא אותם שלא עלו נשארו באיסורם דמה לי בגלות ראשון מה לי בגלות שני ולר' יוסי רב ההבדל ביניהם. אך עכ"פ לענין שאר ארצות אין חילוק בין גלות ראשון לגלות שני דבגלות ראשון נהי שפסקה קדושת הארץ לא היתה א"י גרועה משאר ארצות. זה טעמו של שמואל :

נט) ואין להקשות דא"כ למה לי להגמי' לתרץ לר' זירא דההוא בכלי שרת כתיב ושבועה שלא יעל בחומה ולעשות פלוגתא חדשה בינו לרב יהודה ולמה לא תירץ דכשמואל ס"ל דסובר כר' יוסי קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא וקדושה שני' קידשה לעתיד לבוא וע"כ אין איסור בגלות שני. דיי"ל דא"כ יוקשה למה לא עלה ר' זירא עד שראה שעורים בחלום כיון דמצוה דאורייתא לעלות למה ישגיח בחלומות. א"ו כרבנן ס"ל דגם קדושה שני' פסקה ואין מצוה בזה"ז בישיבת א"י. ובמצוה דרבנן לא רצה לעשות נגד רבו רב יהודה רק היכי דמסברא כמו קודם כיבוש בימי האבות שהי' מצוה בישיבת א"י. וסברא אינו רק באיש צדיק כנ"ל. ומוכרח דר' זירא סובר כרבנן דגם קדושה שני' פסקה ואין חילוק בין בגלות ראשון בין בגלות זה. והוצרך לתרץ האי בכלי שרת כתיב ושבועה שלא יעלו בחומה :

ס) ורב יהודה אפשר דסובר כרבנן שגם ירושה שלישית יש להם דקדושת עזרא נמי פסקה או דס"ל דקדושת יהושע נמי לא פסקה ואין הבדל בין גלות ראשון לגלות שני. ממילא הרמב"ם שפוסק פ"א מה תרומות כ"י יוסי דירושת יהושע בכיבוש פסקה וקדושת עזרא בחזקה לא פסקה ע"כ פסק דלשאר ארצות אסור מקרא דבבלה יובאו ולא"י לא כתב לאסור ומסתמא מותר ופוסק כשמואל דאזיל לטעמי כנ"ל. ובמ"ש מיושבים כל קושיות לח"מ על הרמב"ם דוק ותשכח :

סא) נחזור לעניננו. דלפי זה אין ראוי מהפוסקים שהביאו משנה דהכל מעלין לא"י אפי' בזה"ז ולא חילקו בין מבבל בין משאר ארצות דכר"ז ס"ל דהשבועה היא שלא יעלו מבבל כלל. אך דכשמואל ס"ל דבזה"ז אין איסור לעלות מבבל לא"י רק לשאר ארצות. ומשום דקדושה שני קידשה לעתיד לבוא ולא קדושה ראשונה. וכמ"ש. ולשמואל ורב יהודה השבועה שלא לצאת מבבל ואפי' לא"י ג"כ בכלל האיסור. אבל אין האיסור משום העלי' לא"י כלל ומשאר הארצות שוב המצוה לעלות לא"י. אך י"ל אפי' לרב יהודה שבועה אחת שלא יעלו בחומה משאר ארצות ושבועה שני שלא לעלות כלל מבבל דהא טעמא דרב יהודה משום דנכפלה השבועה אם תעירו ואם תעוררו כתיב :

סב) ולדינא נראה דודאי אין חיוב העלאה בזה"ז רק אם עולה מקיים אח"כ מצוה גדולה בישיבתה. אבל חיוב לעלות ליכא מאחר דאפי' לדעת הפלאה אין הכרח דהלכה כרב יהודה. ואפי' לרב יהודה י"ל דשבועה שלא יעלו בחומה איתא אפי' בשאר גליות ואיסור שלא יעלה כלל רק בבבל. ולפמ"ש בעניותי השבועה בכל המדינות ובכל הגליות בשוה ע"כ לפסוק לדינא דאין חיוב :

א) קיצור דברים הנ"ל. עיקר מצות ישיבת א"י היא בהיות לו פרנסה מריוח א"י אבל אם נשלח לו מעות מחו"ל במתנה מאנשי חו"ל לעני"ד אין זה עיקר מצות ישיבת א"י בשלימות ומ"מ הוא מקיים מצות ישיבת א"י :

ב) וכשאני לעצמי הי' נ"ל כי אין מצות ישיבת א"י רק באיש צדיק שאם הי' כל ישראל כמותו הי' נגאלים, או כשהאיש צדיק אף אם האשה אינה צדיקת מאחר שהיא טפילה לו. וכיוצא בזה י"ל בשרבו איש צדיק והוא כיוף ל"י וסר למשמעתו דאז א"י קולטתו אגב רבו, או בשעכ"פ ספק לו אם איש צדיק הוא אבל אם שלש אלה לא יעשה יציאתו מח"ל לא"י חנם אין כוסף ונחת רוח ביציאתו :

ג) אך אין כן משמעות הפוסקים אלא דבא"י שכבשו עולי בבל איך שהוא.

מצוה לעלות ולישב בא"י. ולמ"ד לא קידשה לעתיד לבוא ואין מצות התלויות בארץ כגון ספק ערלה וכלאי הכרם נוהגין בארץ רק מדרבנן. מצות ישיבתה ג"כ מדרבנן. ולדעת רוב הפוסקים דקידשה לעתיד לבוא מצות ישיבתה מה"ת. אך בארצות שלא כבשום עולי בבל אין מצוה רק סברא. בזה שבו תלוי אם איש צדיק הוא או טפל לצדיק כנ"ל או"ק ב' יש סברא. אבל אם אינו בגדר זה אין כאן סברא. וע"כ בארצות שכבשום עולי בבל למ"ד לא קידשה לעתיד לבוא אם איש צדיק הוא וכו' יש כאן מצוה דרבנן וסברא. ואם לא כן יש מצוה דרבנן לבד. וכן בישיבת ירושלים על שאר א"י אין כאן מצוה ר סברא אם איש צדיק הוא כו' ובדין הכל מעלין במה שהוא רק סברא דעת מהר"מ דהוא יכול לכופ אותה אם רוצה לש"ש. אבל היא לא תוכל לכופ אותו [ובא"י ג"כ דעת מהר"מ דהיא אינה יכולה לכופ אותו משום דס"ל לא קידשה לעתיד לבוא ובדרבנן רק הבעל יכול לכופ דיפה כח הבעל מכח האשה]:

ד) וכל מה שאמרנו מענין ישיבת א"י היינו שאם עלה מקיים אח"כ בישיבתה מצוה השקולה כנגד כל המצות. אבל אין חיוב לעלות. מ"מ נראה שהעלי' לא"י היא כמו הלוּבש בגד בת ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית. ואם אינו לובש בעידן ריתחא ענשינן. כ"כ י"ל בזה אם אינו עולה בלי טעם. ואינו מוכרח. אך באם ישיג רשות מהממשלה לעלות שוב מצוה עליו לעלות ולהתיישב שמה. ובלבד שיתיישב שמה בתוך קיבוץ אנשים מישראל הכשרים:

ה) ולדינא הצריך לענינינו למה דקי"ל כרוב הפוסקים דקידשה לעתיד לבוא אם עולה ויהי' לו מצב פרנסה שם כמו שהוא בזמנינו זה מקיים בישיבתה מצוה ששקולה ככל המצות. ומ"מ אין עליו חיוב לעלות רק כשמשיג רשות מהממשלה. ובלבד שיתיישב שמה בתוך קיבוץ אנשים מישראל הכשרים. ובכן מצוה גדולה להשתדל אצל הממשלה ליתן רשות לקיבוץ אנשים לעלות. שזה ודאי תועלת גדולה בכמה ענינים א' לגוף העלי' שתהי' חפשית. ב' אל הישיבה שמה לקיום המצות בכלל וביחוד למצות התלויות בארץ כי לא הורגלו בהם ואם יהי' הרבה מישראל הכשרים איש את רעהו יעזרו וגו'. ג' לענין קדושת הארץ וברכותי' כי ע"י קיום המצות בא"י בפרט מצות התלויות בארץ ירבה בה קדושה וברכה כי מצות התלויות בארץ נקראו חובת קרקע. וכמו האדם בקיום המצות תתחזק נשמתו כן הארץ בקיום מצוותי' יתרבה קדושתה וברכת הארץ תלוי' בקדושתה כי ברכת הארץ איננה טבעית רק אלקית. וא"כ לרגלי מרבית האנשים אשר יקיימו מצות התלויות בארץ כן יהי' ברכת ד' בפירותי'. ואפי' להאנשים היושבים בחו"ל הוא מצוה גדולה לקנות נחלה בא"י. ובפרט אם יהי' להם מזה פרנסה אף אם ישבו בחו"ל נחשב קצת כאלו יושבים בא"י. ובכן אתם קציני וגבירי ישראל אשר יש לאל ידכם להשתדל בהשגת רשיון ולהוציא את הרעיון הנכבד הזה אל הפועל. עליכם המצוה הגדולה הזאת ואין קץ לשכר המסייעים בזה הן בהשתדלות

הרשיון והן בעיקר קניות הנחלות. ומד' נבקש עזר חפץ ד' בידינו יצליח ובקול
רנה ותודה בית ד' נעלה בשנת "כי בא העת לחננה" לפ"ק :

נאום הק' אברהם.

סג) אחר זמן רב שכתבתי תשובה זו מצאתי לריטב"א יומא (לי"ח ע"א) לענין
דירה במצרים בזה"ז וז"ל והנכון יותר שאין איסור אלא בזמן שישראל
שרויי על אדמתם. אבל בזה"ז שנגזר עלינו להיות נדחים בכל קצוי ארץ. כל
ח"ל אחת היא ואין איסור אלא שלא לצאת מדעת מארץ לחו"ל ע"ש.
ומדקדוק דבריו נראה דאין חיוב בזה"ז לעלות רק על יושבי א"י החיוב שלא
לצאת ממנה. ואף שדנו האשה כמורדת אם אינו רוצה לעלות עמו. הלא גם
אם אינה רוצה לעלות מא"י לירושלים דינה כמורדת אף שזה ודאי אין חיוב.
כ"ש בזה שאחר שיעלה שם יקיים המצוה דישיבת א"י. וע"כ הברייתא
דספרי שהביא רמב"ן אין רא"י רק עליהם שהי' יושבים שם. אבל לא על בני
חו"ל שיהי' חיוב עליהם לעלות. ובאמת שלשון רמב"ן החיוב על כל אחד
ממנו משמע דאפי' על יושבי חו"ל. ואולי הי' אז הרמב"ן בא"י כידוע שבסוף
ימיו נסע לאה"ק :

הנ"ל.

* * * * *